

‘Vrouw, dat is uw zoon. Dat is uw moeder’.

‘Vrouw, dat is uw zoon. Dat is uw moeder’. Wat een droevig *tableau vivant* waarin Jezus deze woorden spreekt. Een treurige, misschien wanhopige, Maria, die afscheid moet nemen van haar zoon, en Johannes, ook aan de voet van het kruis, die zijn vriend en leraar niet te hulp kan komen. En Jezus aan het kruis. Ik wil vanuit Maria en Johannes, in zekere zin de eerste gemeenteleden, begrijpen wat Jezus hen zegt in hun verdriet. Ik wil onderzoeken welke wijsheid en troost in deze woorden ligt voor wie zelf een weg gaat in het leven, met een zwaar te dragen gemis, zoals dat van een dierbare. Dit perspectief is met name aan de orde op afscheidsdiensten, maar het is onderdeel van het leven zelf.

Daarom nu de droevige vraag: wat gebeurt er als wij een dierbare verliezen? Iemand is niet plotsklaps verdwenen, zoals dat bekende gedicht van Rutger Kopland uitdrukt: ‘Weggaan is iets anders - dan het huis uitsluipen - zacht de deur dichttrekken - achter je bestaan en niet – terugkeren’. Als iemand plotsklaps helemaal weg was, zonder een spoor na te laten, zou het niet zo’n verdriet opleveren. Gemis bestaat bij gratie van de herinnering van hoe het was. Koplands gedicht vervolgt dan ook: ‘Je blijft - iemand op wie wordt gewacht’. In de joodse traditie heeft men goed beseft hoe ingrijpend het verlies van een geliefde is. Er bestaat het gebruik om na het overlijden van een geliefde elf maanden lang dagelijks een gebed te zeggen, de kaddisj. Het gebruik geeft plaats en tijd aan het verdriet. Men bidt het samen.

De inleiding op dat joodse gebed luidt: ‘Zo lang wij leven, blijven zij leven’. Wat drukt dit uit? Het is niet bedoeld als een zoetige troost voor wie de afschrikwekkendheid van het verlies niet onder ogen wil zien. Maar wat dan? ‘Zo lang wij leven, blijven zij leven’. Wat voor leven is dat- een leven als herinnering? Ja, het biedt troost, het herinneren, heel erg veel troost zelfs, en we kunnen het wel eeuwig doen en de christelijke kerk doet het ook al eeuwen, en we doen het nog steeds – maar *leven* is het niet, herinnerd worden.

De troost van herinneren kan het verdriet en gemis enkel vergezellen, niet opheffen. En onze herinneringen krijgen een laag stof over zich. Er zijn momenten waarop het her-inneren, het ‘opnieuw innerlijk maken’, niet lukt. Waarop wij niet meer kunnen horen vanbinnen hoe iemand ‘hallo’ zei, vergeten zijn hoe iemand lachte om een grap. Er zijn momenten waarop wij de energie waarmee iemand ruzie en liefde maakte niet kunnen voelen. Waarop wij kwijt zijn hoe iemand een kopje koffie naar binnen slurpte. Het lichaam is aan de aarde teruggegeven, en dan bloeit de magnolia. Maar wat met de lege harten die overblijven met verlangen naar nieuwe momenten samen...

Er blijft een gemis, en een wachten. Zolang wij blijven leven, blijven zij echt gestorven. Het leven is fundamenteel anders als je al iemand aan de andere kant hebt- een deel in jezelf wacht op hereniging.

Een dergelijk ingrijpend verlies is op komst in het bekende tafereel van de kruiswoorden. Jezus ziet Maria en Johannes staan aan de voet van het kruis, hij kan ze niet eens meer aanraken. En dan spreekt hij deze woorden, ‘vrouwe, dit is uw zoon, dit is uw moeder’. Het ontroert dat Jezus zich temidden van zijn pijn over zijn geliefden bekommert, maar het is bekend dat dit vaak zo gaat bij stervenden. De grootste zorg is om hen die achterblijven. En Jezus’ strijd met God en de dood was al gestreden. Het ging Jezus hier om zijn moeder en vriend.

Jezus zegt gelukkig niet tegen ze: 'Kop op, heb je naaste lief'. Zo'n moralistische uitsmijter lieten de evangelie-schrijvers achterwege. Jezus had het toch al voorgeleefd- dat je elkaar kon liefhebben. Maar waarom zegt Jezus hen nu precies dit: *hier uw zoon, hier uw moeder?* *Willen* Maria en Johannes elkaar wel als moeder en zoon? Maria wil toch gewoon die zoon bij zich houden waarvoor ze dertig jaar lang heeft gezorgd –die zoon met zijn wegloperij, zijn neiging tot zelf-verlies, zijn wat waanzinnige beroep als rondtrekkend prediker en liefdeskwezel. Moest ze dan die wildharige vriend van hem over de bovenarm wrijven als hij een rotdag had? En Johannes wil toch gewoon die begaafde vriend, die hem van alle leerlingen het meest liefhad, door wie hij zich gekend voelde en wiens schoonheid hij zo goed kon zien, wellicht meer dan de anderen het konden. Moest hij nu met diens moeder over het leven en de samenleving praten, door de avondschemering wandelen? Had Jezus geen stillere wateren, geen graziger weiden?

Wat als we erop vertrouwen van niet. Dan bood Jezus ze het beste wat hij had: zijn eigen moeder, zijn eigen vriend. En bij nader inzien, intiemer kan het niet. Hij vertrouwde ze aan elkaar toe. Er was de concrete noodzaak om een woonplaats voor zijn moeder te vinden, in die dagen zorgden de kinderen voor de ouders. Maar er zit een diepere laag in deze verbintenis, die model is geworden voor waar de christelijke kerken voor staan: een liefde voorbij familiebanden. Of, naar onze tijd vertaald, een liefde voorbij onze *gekozen* vrienden. Het is een van de wijzen waarop men dat christelijke levensmotto kan verstaan, 'zoek eerst het koninkrijk van God, en de rest krijgt u bovendien'. Dit is geen moralistische uitspraak, maar een aanwijzing naar de plaats waar genade woont. Jezus biedt Maria en Johannes in hun verdriet wijsheid en troost, geen vermaning. Genade wacht daar waar wij meedoen aan mogelijkheden van liefde die beschikbaar zijn.

Tja. Genade, dat klinkt goed. En levende wezens genoeg om ons heen, maar willen wij ze wel? Willen wij niet *eigenlijk* gewoon de geliefde die wij verloren terug? Ja! Of de geliefde die we nog niet hebben gevonden? En willen we niet *die* vrienden, op *dat* moment, en die andere vrienden op een ander moment? En die onbekenden misschien daar achter in de week ergens, als er tijd over is? Wij zitten onszelf in de weg met ons kiezen en speuren. Wij zitten de stroom van het leven in de weg.

En het is ok, het kiezen en speuren, zo doet een mens dat, het zijn uitingen van het diepe verlangen naar een volkomen liefde, een vlamvend vuur. Daar wil een mens zo dicht mogelijk bij zitten. En terecht, wij zien aan de geschiedenis van Maria en Johannes immers wat het vasthouden aan wat goed is kan opleveren: levenskracht en liefde, creativiteit. Zelfs als het grote warme vuur niet in de verlangde vorm beschikbaar is.

Wat doet een mens? De mens zoekt wat stokken, stookt een kampvuurtje op, luistert naar de gitaar. De mens zingt een half woordje mee -de voorkant van het lichaam wordt warm- en kijkt rond in het schijnsel. En de mens waagt het erop, om te beginnen met een gesprek, of door het doorgeven van de wijn, met diegenen die niet precies zo waren uitgekozen, maar er wel zijn. Met zo maar iemands moeder en iemands vriend, of iemands vader, iemands dochter. Gegeven zijn al deze anderen, zoals Maria en Johannes aan elkaar. De mens draagt in het hart nog steeds een verlangen naar wie of wat gemist wordt, of naar groots en meeslepend nieuw, en houdt daarvoor een kamer in het hart, om stil te zijn, te verheugen of te huilen en klagen. En tegelijk treft deze mens anderen op het pad, met hun tederheid en lompheid, vreemd en nabij, geschapen uit Gods hart. Zij zijn het meest intieme wat God de mens kan toevertrouwen.

Annewieke Vroom

gelezen: Joh 19, 26-27.